

Niculina TCACENCO, Ana BOGDAN

GALA COSTUMULUI POPULAR

Niculina Tcacenco, Ana Bogdan

Fotografii:

- Pavel Groza
- Andrei Tiora
- Tatiana Roibu

Gala costumului popular

Dedicăm această carte părinților noștri:

Xenia și Dumitru ELENCIUC

Elena și Vasile VÎLCU

Editarea cărții a fost aprobată de Comisia de experți “Arte Plastice”
a Ministerului Educației, Tineretului și Sportului al Republicii Moldova

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Tcacenco, Niculina

Gala costumului popular / Niculina Tcacenco, Ana Bogdan. – Ch.:

Balacron, 2006. – 51 p.

Bibliogr. p. 50 (16 tit.)

ISBN 978-9975-100-13-7

1000 ex.

MULȚUMIRI

Dorim să aducem mulțumirile noastre următoarelor persoane, care au contribuit la realizarea acestei cărți: Elena Postolachi, Adela Vasiloi, Ion Groza, Vera Matcaș, Raisa Tobuică, Parascovia Secrieru, Valentina Iarovoi, Lidia Munteanu, Marta Pușcaș, Larisa Savciuc, Oxana Vameș, Galina Vameș, Ion Guțu, Iana Matei, Eugen Parlicov, Tatiana Iepuraș, Claudia Ciobanu, Raisa Golub, Claudia Partole, Xenia Elenciuc, Iulia Chirnițchi.

Mulțumim pe această cale tuturor colectivelor școlilor din republică, care au participat la concursul "Gala costumului popular", colectivului Palatului Național de Creație a Copiilor și Adolescenților, colectivului Școlii-Internat din satul Crihana Veche, raionul Cahul.

Costumul popular - izvor al frumuseții

Mii de ani omenirea aspiră la o legătură firească a pământescului cu Universul. Una dintre plăsmuirile ei este reflectată prin costumul popular ca un legământ între trecut, prezent și viitor; o creație de suflet, ce înveșnicește copilăria, adolescența și maturitatea; o comoară transmisă de la generație la generație pentru a lega o lume întreagă de frumos.

Fermecătoarea zidire și împletire de fire de dragoste, de culori miraculoase, de înțelepciunea, măiestria, creativitatea și imaginația femeii moldovence, oglindită în costumul popular, ne reprezintă cel mai veridic tradițiile și rămâne peste veacuri mereu proaspătă și remarcabilă.

Simbolica, ornamentica, spectrul de culori, toate înșirate cu migală pe pânză, ne oferă un spațiu infinit de entuziasm și ne-ar fi neiertată indolența în promovarea acestei capodopere de artă populară.

Trebuie să învățăm a readuce pentru tînăra generație valorile neamului, una dintre ele fiind costumul popular – izvor al frumuseții și veșmîntul sacru al națiunii.

*Niculina Tcacenco,
Ana Bogdan*

*Creația populară trebuie să fie obiectul studiilor
noastre serioase, dacă vrem să aflăm
cine am fost, cine sîntem.*

A. Russo

ARGUMENT

*ELENA POSTOLACHI,
DOCTOR ÎN ETNOGRAFIE*

Costumul popular este un certificat de aptitudine, pentru românii de pretutindeni, mărturie a unei culturi străvechi. Costumul popular, ca și limba, reflectă istoria îndelungată cu perindări de evenimente social-politice și culturale, atitudinea la diferite etape față de aceste valori eterne. Costumul național, ca și covorul lucrat de mână, duce mesajul de pricepere și gândire a neamului, este un etalon de demnitate și frumusețe, o mărturie vie a unui mare fenomen de creație în masă.

Costumul trebuia să corespundă firii omului, să armonizeze cu ținuta lui, culoarea ochilor și a părului, vârsta și locul său în societate. Astfel costumul fiecăruia reprezintă o creație unică.

Pe timpuri, nu era acceptată copierea decorului de pe costumul altuia, dar nici îndepărtarea de la niște norme și tradiții. Fiecare trebuia să-și creeze propriul costum, lăsând în el amprenta sufletului, a viziunii sale estetice, a concepțiilor sale.

Astfel s-au cristalizat tradițiile populare în arta costumului, fiind respectate cu strictețe în masă. Cu toate acestea, aproape nu găsim două costume identice, fiecare localitate avînd specificul său, stilul și preferințele sale în ceea ce privește decorul și cromatica, în care se îmbinau armonios tradițiile și fantezia creatorului.

Costumul ne deschide pagină cu pagină istoria și cultura neamului, ne transpune în mediul rural, la târgurile de toamnă, la sărbătorile de iarnă, șezători, hore, nunți, la ziua de Paști ș.a.

Arta costumului a cunoscut diferite etape de dezvoltare. O înflorire a acestuia s-a remarcat în perioada inițială a feudalismului, după care a urmat o perioadă îndelungată de decădere continuă, care în secolul XX s-a sfîrșit prin dispariția lui aproape totală.

Secolul XX a înregistrat un pronunțat început de declin al costumului popular, fiind poluat de elemente străine, de schimbări radicale, care au periclitat armonia dintre sufletul omului și viața de toate zilele. Înțelegînd importanța etnografiei pentru educația estetică a generației tinere, pentru revalorificarea tezaurului cultural al neamului românesc, Palatul de Creație a Copiilor din Ghișinău a organizat un laborator de etnografie și creație a elevilor sub egida Academiei de Științe din Moldova, care a pus începutul unui studiu al costumului popular, ca fiind parte a patrimoniului național. Specialiștii etnografi au întreprins o serie de acțiuni de pregătire a conducătorilor de cercuri școlare, a profesorilor

de educație tehnologică. Au fost repartizate chestionare la tema *costumul național, arta covorului* și cea *culinară*, accentul fiind pus pe colectarea și pașaportizarea costumelor etnografice din localități, anexe de fotografii cu costume, pregătirea comunicărilor științifice și crearea pe baza materialului găsit a unor costume noi.

Prezenta carte nu pretinde a fi un studiu etnografic, ci este doar o încercare de a releva importanța cunoștințelor etnografice pentru școala națională în direcția valorificării patrimoniului nostru național.

Astfel se vor reîntoarce în circulație nemuritoarele opere de artă populară, plătuite de-a lungul secolelor.

Sperăm că modelele de costume incluse aici cu adrese concrete, adunate de elevi, vor contribui la renașterea culturii naționale prin cunoașterea mostrelor autentice de artă populară, în mare parte, încă necunoscute și necercetate suficient.

PREAMBUL

În contextul procesului de renaștere națională se impune tot mai stringent necesitatea revitalizării tradițiilor populare în toate domeniile de activitate umană. Ne preocupă, în special, problema dezvoltării ulterioare a artei și meșteșugurilor populare, ceea ce necesită revenirea la izvoarele spiritualităților noastre, la origini.

Înșușirea tradițiilor naționale în domeniul artelor și meșteșugului popular, în special în arta costumului național, țesutul decorativ și ceramica, se integrează tot mai virtiginos în arealul de studiu al etnografilor contemporani.

Noțiunea de port popular se reflectă în totalitatea pieselor vestimentare, care au fost purificate din timpuri străvechi în mediul rural și care au căpătat o semnificație națională. Unitatea costumului național nu exclude însă o varietate de forme, generate de condițiile istorice specifice ale diverselor regiuni. După particularitățile portului popular, teritoriul Republicii Moldova poate fi împărțit convențional în câteva zone etnografice. Acestea sînt:

- Zona de Nord,
- Zona de Centru,
- Zona de Sud,
- Zona Transnistreană.

Costumul național, ca opera de artă decorativă, ce oglindește modul de viață, gustul și preferințele, obiceiurile și caracterul național, continuă să îndeplinească aceleași funcții, deși într-o măsură mai mică decât odinioară.

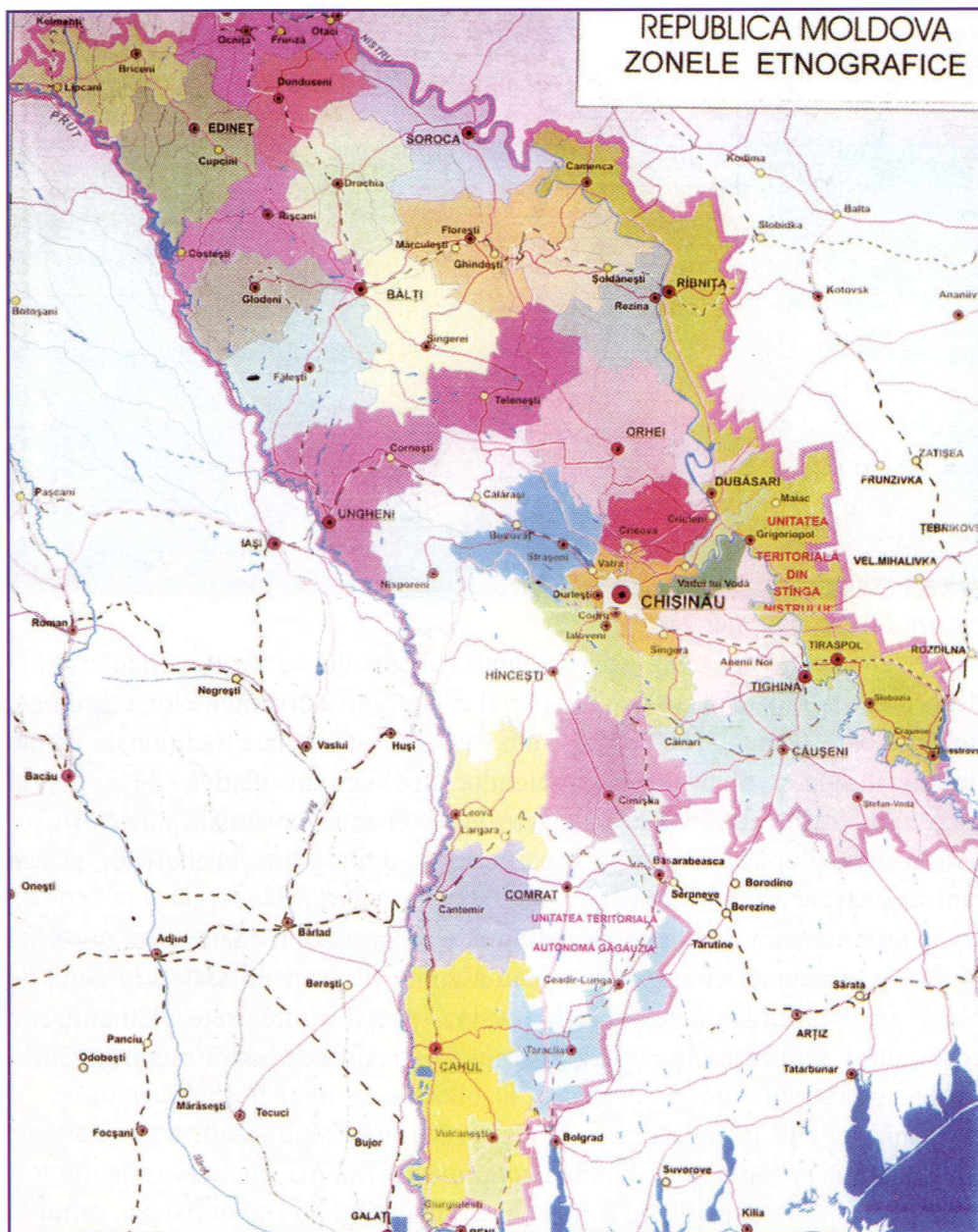
Costumul tradițional reflectă unitatea viziunii estetice a mai multor generații. Simțul estetic al poporului a fost alimentat întotdeauna de frumusețea locurilor natale, de sentimentul de dragoste pentru această natură blândă și minunată.

În procesul morfogenezei sale, costumul național a suferit o revoluție îndelungată, în decursul căreia s-au cristalizat cele mai reușite idei creatoare. Altoirea sentimentului de dragoste pentru arta populară este o condiție necesară pentru educația estetică a generațiilor de astăzi, care numai astfel pot continua această mare operă de creație a poporului. Astfel se impune predarea în școală a unor astfel de discipline cum ar fi istoria ținutului natal, etnografia, meșteșugurile artistice tradiționale.

Concursul republican al elevilor cu genericul „Gala costumului național” a scos în evidență o activitate considerabilă a procesului de educație estetică a tinerei generații, o cointerесare conștientă a participanților pentru revalorificarea patrimoniului național.

Un interes deosebit la participanții concursului au trezit particularitățile decorului tradițional al costumului popular, simbolica ornamentelor, costumele de sărbătoare, de nuntă, de fiecare zi etc. Piese de vestimentare tradiționale, găsite de elevi în sipelele bunicilor și consătenilor, au o vechime relativă - de la sfârșitul secolului trecut până în zilele noastre. Apartenența lor zonală poate fi ușor determinată după compoziția ornamentală, după gama broderiilor și cea cromatică, specificul formei etc.

Atestarea unor elemente netradiționale în ansamblul costumului vorbește despre componența etnică neomogenă a zonei respective. Astfel, în zona de Nord, în localitățile megieșe cu Ucraina, pot fi evidențiate elemente ale costumului ucrainean. În zona de Sud se găsesc costume bulgărești și găgăuze.

COSTUMUL POPULAR

*Costumul popular reprezintă
caracteristica întregii tradiții naționale,
a unui popor,
un mesaj și o carte de vizită de la strămoși
pentru comunicare între generații.*

COSTUMUL POPULAR

Adela Vasilo

Pe câmpul pînzei albe
de in sau de bumbac
sub degetele dalbe
flori mîndre se desfac –

Din ornamentul sobru –
cu negru și cu roș
răzbate-un glas de codru
o doină din strămoși.

Pe pagiștea altiței
brodează numai flori –
e primăvara vieții
cu dulcele-i comori.

Mai jos pe brațul tînăr
mărunții crețișori
vor tăinui cu rîvnă
visările-i de dor.

Acolo-și au izvorul
și vin în larg șuvoi
prezentul, viitorul,
de-a pururea cu noi –

Sînt rîurile vieții
cu ape-n trei culori
din munții tinereții
pîn-la apus de zori.

Astfel imagini simple
prin genul popular
ne spun de lucruri sfinte,
distrug orice hotar.

‘Nălțat între trecutul
topit în depărtări
și-această clipă scurtă
ce zboară-acum spre zări!

ORNAMENTICA COSTUMULUI NAȚIONAL ȘI DECORUL ORNAMENTAL

Arta costumului vine din vremuri străvechi și s-a păstrat pînă în zilele noastre. Ornamentele brodate au cunoscut o evoluție îndelungată, motivele ornamentale fiind simplificate și stilizate pînă la perfecțiune.

Un rol deosebit la cămășile femeiești îl joacă decorul. Cel mai bogat este decorul mîneșilor la cămașa cu altiță, distribuit fiind în trei cîmpuri ornamentale: altița, subaltița sau încrețul și „rîurile”.

Decorul îl formează compozițiile ornamentale sau modele ornamentale, rezultate dintr-o îmbinare armonioasă a motivelor ce vor forma ornamentul.

Motivul ornamental reprezintă o succesiune de puncte ornamentale dispuse într-un anumit sistem.

Decorul este strâns legat de forma și dimensiunile obiectului, precum și de funcția pe care o îndeplinește acesta.

Amplasarea se va face printr-un echilibru perfect, fără încărcări, suprapuneri. În executarea costumului popular, amplasarea decorului se face, în primul rând, pe porțiunile vizibile și mai puțin supuse uzurii. O piesă de costum colorată mai intens va fi întregită într-un echilibru perfect prin evidențierea spațiilor albe ale altei piese mai puțin ornamentată.

În obținerea unui decor cât mai reușit trebuie să ținem cont de organizarea ritmică a compozițiilor ornamentale prin repetarea într-o anumită ordine a elementelor decorative, precum și simetria acestora.

Decorul se sprijină pe elementele ornamentale compuse, avînd, de obicei, o valoare inegală, elementele principale alternează, fiind încadrate uneori de elemente mai puțin importante, ceea ce duce la un ritm variat și de o deosebită valoare decorativă.

Motivele ornamentale pot fi geometrice, vegetale sau figurale.

Cel mai răspîndit este sistemul geometric, avînd ca element de bază rombul.

Rombul prezintă o mare varietate de motive derivate din el: romb cu liniițe pe margini, romburile concentrice, jumătăți de romb, romb dințat, precum și alte combinații de romb, interpretate romboidal cu care formează compoziții unitare.

Motivele ornamentale sînt influențate în cea mai mare parte de modul și de felul de trai al creatorului.

Piese de vestimentare sînt împodobite de obicei cu ornamente geometrice (brodate sau țesute), în care se îmbină organic și armonios diverse motive ornamentale, inspirate din natură, din concepția poporului despre lume și viață etc.

Principiile de bază, de care se conduc meșterițele populare la alcătuirea ornamentului, sînt simetria, alternanța și repetarea elementelor ornamentale.

Ornamentele mai frecvent întîlnite sînt cele geometrice (romburi, zigzaguri, pătrate, triunghiuri); fitomorfe sau vegetale (copaci, flori, frunze, ramuri), zoomorfe și avimorfe (chipurile de animale, păsări).

Pe costumele naționale elementele antropometrice (chipuri de oameni) nu se folosesc.

Specificul ornamentelor moldovenești este vădit influențat și de textura pânzei, care este împodobită. Broderia urmează cu fidelitate însușirile naturale, linia urzelii și a bătelii țesăturilor, se adaptează și la specificul punctelor de broderie. Respectarea liniei țesăturilor dictează forma unor anumite elemente, motive și chiar compoziții ornamentale.

COLORITUL COSTUMULUI NAȚIONAL

Unul dintre elementele esențiale care scoate în relief frumusețea proprie a cusăturilor, oferindu-le prospețime și armonie, îl constituie aplicarea în colorit a firelor cu care se execută cusăturile.

Din punct de vedere al coloranților folosiți broderiile aplicate pe costumul național au trecut prin două etape.

Prima etapă a fost folosirea coloranților vegetali pe bază de plante, extrași din rădăcini, tulpini, flori, de care se leagă o gamă variată de culori cu o notă mai puțin stridentă, sobră.

Utilizarea coloranților industriali a făcut trecerea de la prima etapă la cea de a doua, care permite un colorit mai viu cu nuanțe mai stridente.

În cadrul coloritului, de un remarcabil efect este

utilizarea contrastului de culori, a culorilor complementare uneori, precum și sublinierea reciprocă a celor principale.

Folosirea unei singure culori în realizarea unui motiv ornamental constituie cea mai simplă compoziție, monocromă, folosind, de obicei, culoarea roșie.

Culorile de bază tradiționale specifice artei noastre populare sînt: alb, negru, roșu, treptat adăugîndu-se și celelalte – galben, verde, albastru, păstrînd însă o armonie perfectă.

Compozițiile cromatice, precum și armonia pe care o prezintă coloritul în broderii, constituie aspecte diferențiale de la o zonă la alta, fiind un element important al stilului local cu particularități proprii și variație foarte mare.

CROMATICA BRODERIILOR DE PE COSTUMELE NAȚIONALE

Cromatică broderiilor diferă de la zonă la zonă. Spre exemplu, la cămășile din nordul Moldovei în care predomină ornamentul vegetal, abundent în flori, s-a statornicit broderia în câteva culori de bază și o mulțime de nuanțe.

Cromatică și proporțiile decorului trebuie să respecte și vârsta purtătorului. Cele mai bogate din acest punct de vedere sînt cămășile fetelor, avînd o cromatică mai vie și un decor mai elevat. În mostrele aduse din raioanele Ungheni, Fălești, Telenești, Sîngerei predomină ornamentul geometric din două culori: roșu-negru, verde-negru, galben-negru, cafeniu-auriu, diferite nuanțe de albastru.

Gama cromatică a fost multă vreme alcătuită din culori naturale ale materialelor: alb, negru, maro, gri. Această gamă de culori s-a îmbogățit treptat prin culori extrase din plante. În acest scop s-au utilizat ierburile, rădăcinile, scoarța arborilor, mugurii, frunzele, florile și fructele diferitelor plante. Multe dintre acestea s-au cultivat apoi în mod special cu scopul extragerii coloranților vegetali.

Printre cele mai răspîndite culori vegetale folosite, putem menționa:

1. Negru - din coajă de arin;
2. Negru - din tină (noroi);
3. Negru - din boabe de fasole negre, muiate 24 ore și apoi fierte;
4. Roșu-închis și roșu-aprins - din rădăcină de roibă pisată, înmuiată 24 de ore și fiartă 3 ore;
5. Galben-deschis - din coajă de pădureț, luată primăvara cînd pornește seva (se pisează și se fierbe în apă);
6. Galben-portocaliu - din frunze de gutui sau din coajă de ceapă;
7. Albastru-închis (turchez) din scoarță de majdrecan - un arbore asemănător cu frasinul (scoarța tocată se fierbe în apă);
8. Albastru - din rădăcini de ștevie, boabe de fasole negre, semințe de usturoi, macerate în leșie tare, făcut din cenușă de lemn, piatră vînată;
9. Verde-închis - din coji de nuci verzi;
10. Verde-mușchi - din rădăcină din urzică, pisată și fiartă;
11. Maro - din scoarță de nuc, pisată și fiartă;
12. Maro-închis - din frunze (de toamnă) de nuc, fierte jumătate de oră;
13. Gri - din scoarță de ulm, pisată și fiartă 2-3 ore;
14. Cenușiu - din coajă de gorun și plop în proporție 1/4.

Materialele și firele care trebuiau colorate se fierbeau în zeamă (strecurată) în care a fiert în prealabil materia primă vegetală. Pentru fixarea vopselei se utiliza gintarul (drojdia depusă în butoaiele cu vin), moarea, apa sărată. Culorile obținute din coajă și frunze de nuc, conținând iod, nu aveau nevoie de fixare.

TEHNICA EXECUTĂRII ORNAMENTULUI

Tehnicile de broderie (cusut) sînt extrem de vechi și variate. Punctul de cusut constituie o unitate tehnică elementară. Numărul punctelor de cusut, deși mare, este limitat, însă prin îmbinarea lor se pot obține creații decorative foarte variate. Broderiile variază de la o zonă etnografică la alta, avînd un aspect diferit, deși peste tot se utilizează un mare număr de puncte de broderie comune.

Principalele puncte de broderie sînt: înaintea acului, în urma acului, tighel, oblic.

Foto: Desene cu scheme de puncte de broderii.

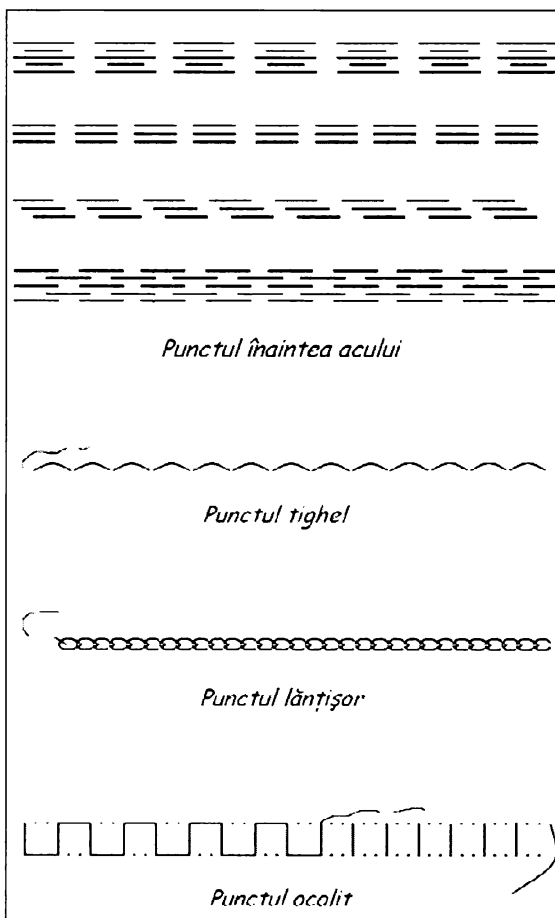
Punctul înaintea acului este cel mai simplu, dar e foarte răspîndit, pe baza lui realizîndu-se o mulțime de broderii, inclusiv punctul bătrînesc. Are aspectul unei linii orizontale întrerupte. Punctele se fac mai lungi sau mai scurte, în mai multe rînduri etc. Acest punct poate fi aplicat la executarea crețurilor.

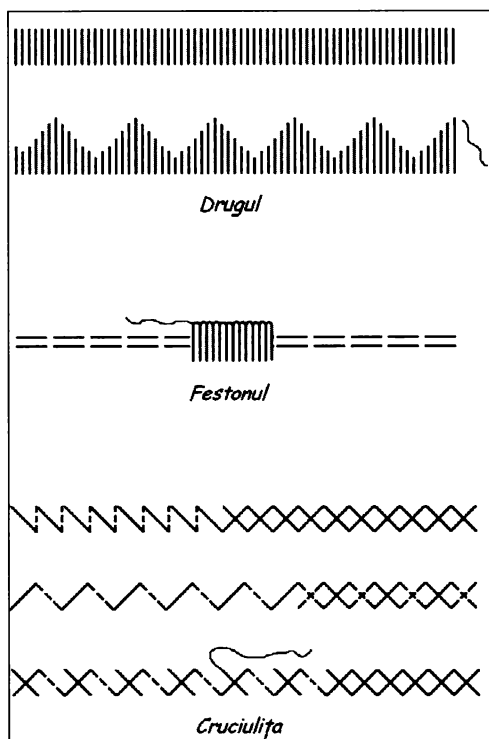
Punctul în urma acului reprezintă o linie dublă pe față, iar pe verso are aspectul punctului tighel.

Punctul tighel se execută pe fire numărate și reprezintă un șir de segmente fără interval între ele.

Punctul lăntîșor este asemănător cu un lanț. Pe față se formează un lanț de bucle mici, iar pe dos – un șir de puncte tighel egale.

Punctul ocolit se numește astfel după felul cum este lucrat. Se execută pe fire numărate.

Prin acest procedeu se completează unele motive de brodărie, conturându-le marginea.

Drugul are aspectul unui șir de segmente paralele. Se poate lucra și oblic, avînd grijă ca împunsătura verticală să se facă lăsînd jos un fir și adăugînd sus cîte un fir. Se folosește în prelucrarea marginilor gulerelor.

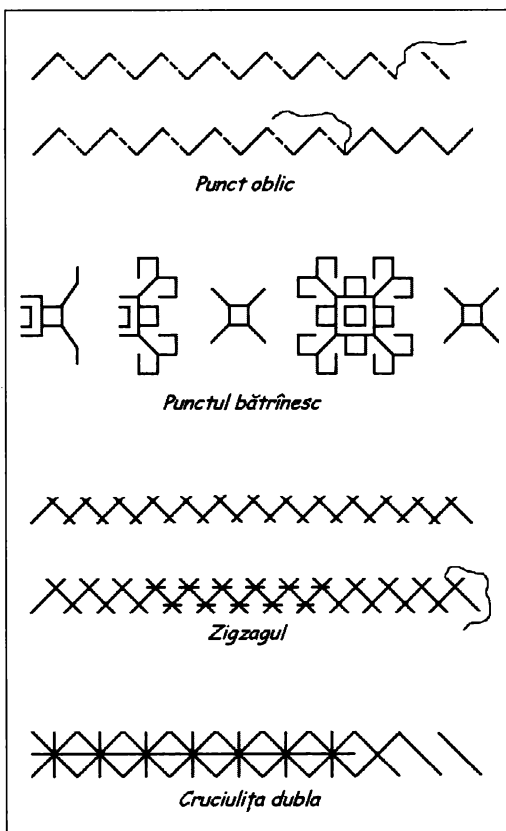
Festonul are aspectul frumos și se aplică mai ales la prelucrarea marginilor, înlocuind tiviturile.

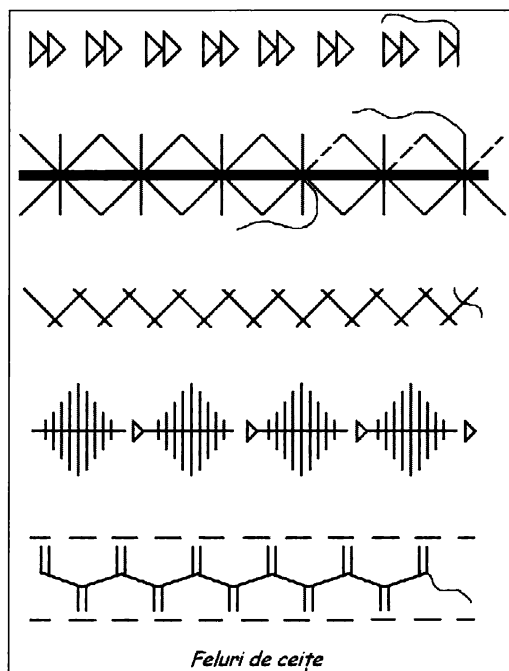
Cruciulița este unul dintre punctele cel mai mult întrebuintate în broderia națională. Poate fi executat în două feluri: cu o față și cu două fețe. Se lucrează pe fir și în culorile specifice zonei respective.

Punctul oblic are aspectul unui șir de segmente egale paralele, situate oblic față de firul urzelii. Completîndu-l cu un șir de segmente paralele orientate în sens contrar, obținem punctul zigzag.

Punctul bătrînesc se lucrează pe baza punctului „înaintea acului” sau pe baza punctului de tighel. Se execută cu două fețe.

Încrețul este ornamentul utilizat sub altiță la ia cu altiță și „rîuri”. Acest punct se realizează pe baza punctului „înaintea acului”, cusătura executîndu-se vertical și conform motivului. Se lucrează cu galben, alb sau gri și numai în motive geometrice.

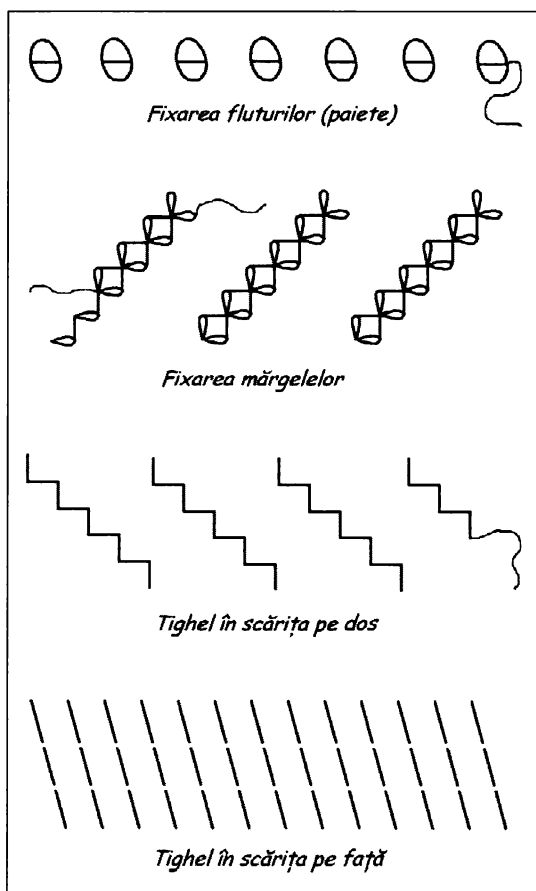

Cheița se folosește pentru încheierea mânecilor și piepților iilor, precum și a poalelor, atât la cămășile femeiești, cât și la cele bărbătești. Se lucrează în culoarea cusăturii.

Fluturii sînt niște plăci metalice multicolore cu diametrul 4-8 mm sau 2-3 mm (care se mai numesc paiete). Se fixează pe ie în două feluri - în „solzii”, suprapunîndu-se parțial unul peste altul ca solzii unui pește, sau presărați printre motivele ornamentale.

Fixarea mărgelilor. Se folosește pentru decorarea iilor de sărbătoare, cămășilor călușarilor și a cămășilor bătrînești. Mărgelele sînt multicolore.

COSTUMUL FEMEIESC

Ansamblul costumului femeiesc național include un șir de piese vestimentare: cămașa sau ia, catrința, pestelca (șorțul), cingătoarea (brîul), cojocul, bundița, sumanul, cațaveica, încălțăminte (alcătută din opinci sau ciorapi de lînă), la care se mai adaugă unele accesorii - traista, podoabele pentru cap și gît, broboada sau marama etc.

CĂMAȘA FEMEIASCĂ

Cămașa femeiască este una dintre piesele principale ale costumului femeiesc tradițional. Din punct de vedere morfologic cămășile moldovenești se împart în trei tipuri principale (după particularitățile de croire) și în mai multe variante. Cele trei tipuri de cămăși cunoscute în Moldova sînt:

- cămașă de tip tunică (poncho) cu mîneca din umăr, numită și „cămașă bătrînească”;
- cămașă lungă cu poalele cusute de stani, numită „cămașă întreagă”.

Tipul „poncho” este frecvent intîlnit în zona de Nord, în special în Cruva Bricenilor, la Brînzenii Edinețului, Glodeni, Ungheni, Dondușeni; în zona Centrală – la Criuleni, Ștefan-Vodă; în zona de Sud – la Vulcănești, precum și în Bucovina. Tipul „ie” se întîlnește în toate zonele, însă predomină în zonele de Nord și Centru.

Au fost aduse la concurs exemplare interesante de la Glodeni, Briceni, Cubolta Sîngereiilor, Step-Socii Orheiului, Fălești, Dondușeni, Drochia, Rezina, Ungheni, Telenești, Crihana Veche, r-nul Cahul.

Frecvența cu care se întâlnește în toate zonele spațiului românesc ne sugerează gândul, că ia este o piesă vestimentară foarte veche. Într-adevăr, ea a fost descifrată pe monumente ale începuturilor istoriei noastre de la Adam-Clisi și pe columna lui Traian.

O variantă a cămășii de tip „poncho” este cămașa cu platcă. Acest tip este frecvent întâlnit în raioanele de Nord ale republicii – Briceni, Edineț, Dondușeni.

După destinația lor cămășile pot fi clasificate în două categorii:

- de fiecare zi.

- de sărbătoare;

La confecționarea cămășilor se ținea cont de destinația lor: cele de sărbătoare se confecționau din materiale mai fine, de o calitate mai bună – mătase, lână fină, boranjic, bumbac, iar cele de fiecare zi – din pânză de câneapă, in. Croiala cămășilor naționale este un produs al genului creator popular: fiind extrem de simplă, ea asigură o bună ajustare pe figură și creează o siluetă elegantă. Toate elementele de croi ale cămășilor naționale sînt de formă dreptunghiulară sau pătrată. Astfel, procesul de

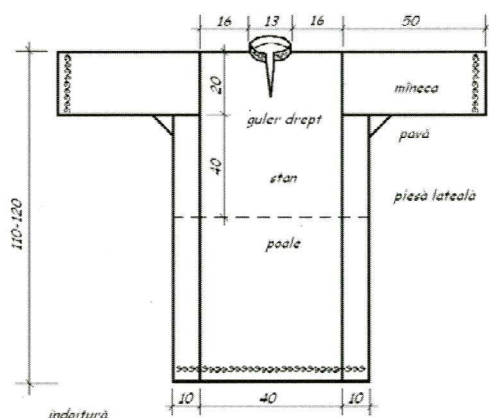
croire poate fi însușit cu ușurință, întrucât nu prezintă nici o dificultate.

Cămașa de tip „tunică” (poncho) se croiește în felul următor: pieptul și spatele se confecționează din două foi dreptunghiulare de pînză, iar mînecele –

din cîte o foaie. La subbraț mîneca se unește cu stanul prin intermediul unei pave (o bucată dreptunghiulară de pînză), ceea ce asigură libertatea mișcărilor. Poalele se confecționează, de obicei, dintr-o pînză mai trainică – de cînepă, țesută „tort în tort”, sau din pînză de cînepă cu băteala din bumbac. Se întîlnesc și cămăși de tip „tunică” scurte (fără poale). Cămașa de tip „tunică” poate fi de sărbătoare sau de fiecare zi. Varianta ei cu platcă se confecționează din pînză de tort cu stanul din patru lați - doi în față și doi în spate, mînecele – fiecare dintr-un lat, croite din umăr. Această cămașă este cu decolteu pătrat sau are o bentiță îngustă la gît, care se unește guleraș ciupag, de care se prind mînecele și stanul, formînd crețîșori „înnodați” sau împiedicați”.

Schema croielii și a repartizării accentelor decorative pe cămașa femeiască de tip tunică

A - fragment de broderie de pe diferite părți ale cămășii

Cea mai răspîndită și mai bogată în forme este cămașa cu altiță (ie).

Originile cămășii de acest tip țin de perioada dacică. Bogat ornamentată, ia era o parte componentă a ansamblului vestimentar de sărbătoare, ceea ce impune utilizarea unor materiale mai fine – din cînepă sau în la începuturi, iar mai târziu din bumbac, mătase, boranjic. Se întîlnește în toate zonele etnografice ale Moldovei. De obicei, se croiește cu stanul scurt și poalele separate, cu mînecele de lungime obișnuită. Croiul e foarte simplu, urmînd firul drept al pînzei, și ușor de realizat. Fața, spatele și mînecele sînt lucrate din cîte un singur lat de pînză, uneori avînd și cline laterali; elementele croiului sînt utile între ele printr-un procedeu de broderie, numit „cheiță”.

Fiecare element de croială este lucrat pe margini cu „găurele”. Creții din jurul gîtului pot fi realizați, utilizînd mai multe procedee tradiționale, după expresia populară, în mai multe moduri: pe față, amintind tehnica executării „brezărăului”, cu șnur aplicat pe creți sau pe bentiță.

Partea inferioară a mîneclilor este lucrată cu aceeași tehnică cu decolteu pe ață, șnur sau bentiță, dar poate fi lăsată liber sau strînsă pe mînă. Vechile cămăși bătrînești de sărbătoare se lucrau din pînză de lînă și borangic, țesute în dungi - vrîste și cu alesături din bumbac pe toată suprafața sau se împodobeau cu paiete. Cele mai noi erau confecționate din pînză de bumbac cu broderii dispuse

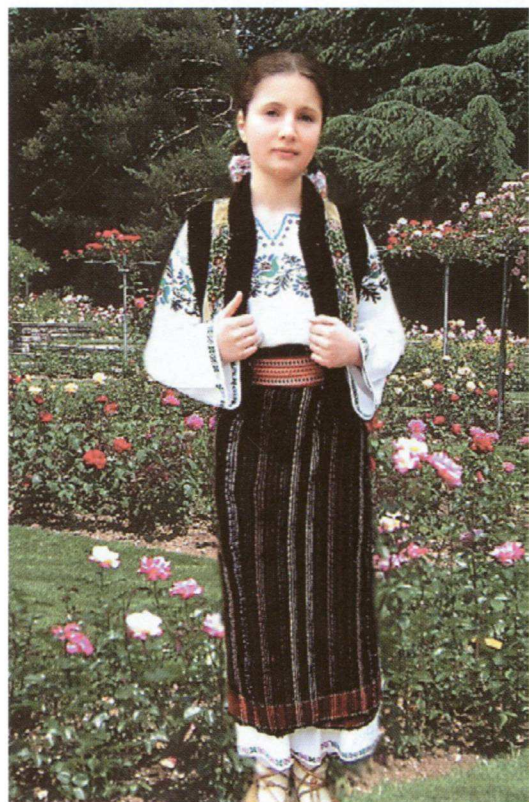
pe umeri, pe marginile mânecilor și la gura cămășii, evidențiind astfel liniile de croi.

CATRINȚA

Catrința este una dintre piesele de port dintre cele mai importante ale costumului național. Se confecționează dintr-o țesătură de lână din două sau patru ițe. Reprezintă o bucată de pânză de formă dreptunghiulară, de culoare închisă, cu care femeia își înfășoară corpul de la brâu în jos, suprapunându-i capetele parte peste parte în față.

Un termen mai vechi pentru aceeași piesă de port este cunoscut în nordul Moldovei – prigitoare sau priatoare. Etimologia acestui cuvânt

pornește de la cuvântul „împrejurătoare”, care indică modul de folosire a acestei piese. Acest termen fiind mai vechi, este folosit uneori pentru denumirea unei forme mai arhaice a catrinței, care se execută dintr-o țesătură mai grosolană în

patru ițe, fiind de obicei de culoare neagră sau albastră-închisă, ornamentată cu „vrîste” concentrate în partea din față și cu o bată roșie în partea superioară. Pe bată are o dunguliță de altă culoare („toiag”), și e încadrată de alte dungulițe colorate, care se numesc „curcubeie”.

Catrințele țesute după primul război mondial, de obicei în două ițe, au alesături bogate, dar fără bata de la brîu.

În unele zone etnografice aceeași piesă de port este numită „fota”, pe cînd „catrința” este numită piesa de îmbrăcăminte, alcătuită din două bucăți dreptunghiulare de pînză, folosite în același scop – una din față și una din spate.

De aici provine confuzia terminologică, care are uneori loc.

Pe parcursul anilor, au survenit unele schimbări în aspectul catrinței, legate de îmbunătățirea calității țesăturilor utilizate și a tehnicilor de executare.

Catrințele descoperite de elevi reprezintă două tipuri funcționale: catrința de lucru și catrința de sărbătoare. Catrința de sărbătoare se confecționează dintr-o țesătură în două vrîste și alesături din strămătură, mătase, fir metalic etc. Catrința de lucru se execută din țesătură

în patru ițe din lână de oaie, cu vrîste late de culoare roșu-închis, separate prin grupe de vrîste mai înguste de culoare verde, albă, albastră, galbenă, cu bată roșie pe margine, încadrată de „curcubeie”. Se poartă cu colțul ridicat pentru ușurința mișcărilor. Vrîstele, atît pe catrința de sărbătoare, cît și pe cea de lucru, sînt uneori înlocuite prin ornamente, realizate prin alesături de mîna sau ridicate cu spetează. În zona de Nord se întîlnesc catrințe, confecționate din lînă „păr în păr” cu vrîste orizontale de culoare albă pe fundal roșu în partea inferioară. Partea superioară a piesei este monocromă, de obicei de culoare închisă.

ALTE PIESE DE PORT TRADIȚIONAL

Pe la sfîrșitul secolului al XIX-lea, sub influența modei orășenești, în localitățile rurale s-a impus o altă piesă de port – fusta creată, care se confecționează dintr-o țesătură de casă în cinci ițe sau cu „ozoare”, cu urzeală de bumbac și băteală de lînă. Se utiliza patru lați de țesătură, încrețiți în partea de sus pe cordon, la poale fusta se împodobea cu o bandă de catifea neagră sau cu panglici de mătase colorate. Cele mai frumoase se considerau cele foarte lungi și largi pînă la pămînt, împodobite cu volane și „droturi” de diferite dimensiuni. Pe droturi se coase banda de catifea.

La concurs a fost prezentat și un vîlnic încrețit – o piesă de port caracteristică

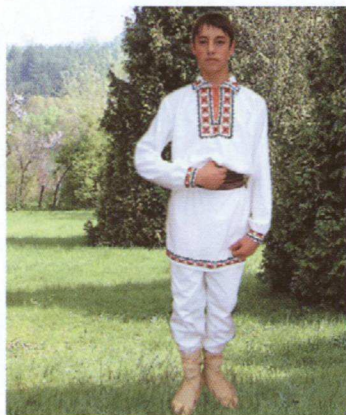
pentru mai multe zone etnografice, aceasta fiind adusă din zona de Sud a republicii. Vlănicul reprezintă o fustă plisată sau încrețită, cu motive ornamentale geometrice, de obicei fitomorfe (vegetale), dispuse în benzi longitudinale pe un fon roșu, sau cu beteală argintie și mici ornamente, policrome pe fundal negru, albastru sau roșu -închis.

Pestelca sau șorțul este o piesă obișnuită pentru portul popular din Moldova. Se confecționează din țesătură de lână cu vâște verticale de diferite culori (roșu, verde, cafeniu, galben etc.). De jur-împrejur are o bată de mătase neagră și horbotă. Tesătura pentru pestelcă se confecționează cu alesături pe rost multicolore. Pestelca se purta la sărbători peste fusta din țesătură de lână sau din stofă industrială de culori închise.

COSTUMUL BĂRBĂTESC

Costumul bărbătesc este mai simplu și mai sobru decât cel femeiesc - atât din punct de vedere al croiului și tehnicilor de confecționare și ornamentare, cât

și al materialelor utilizate. Caracteristica lui principală o constituie păstrarea formelor străvechi pentru toate componentele sale: căciuli și pălării, cingători de piele sau de lână, năframe, traiste, pungi de piele, opinci, sumane, cojoace. Micile diferențieri existente în costumele bărbătești tradiționale țin mai mult de vîrstă și destinație. Elementele de port popular bărbătesc se disting prin culoare albă, menținută chiar și în costumele de lucru, ceea ce dezvăluie grija țăranului pentru curățenie.

Cămașa bărbătească constituie una dintre principalele piese de port ale costumului bărbătesc. Pe întreg teritoriul Moldovei se întîlnesc două tipuri de cămăși tradiționale bărbătești - cămeșoiul și cămașa cu fustă.

Cămeșoiul este o cămașă (de tip „tunică” arhaică), răspîdită în toate zonele etnografice din Moldova. E lungă de circa 2 m, despicată la piept, avînd doi clini laterali drepți sau evazați, fiecare din cîte o jumătate de lat de pînză. Mîneca largă, dintr-un lat de pînză și cu pavă la subraț, gulerul îngust se încheie cu nasturi. Cămeșoiul din cînepă, folosit la lucru, este fără decor sau cu puțină broderie în stil geometric pe guler și mîneacă, executată cu fir de lînă sau cu arnici negru și roșu.

Cămeșoiul de sărbătoare are decor de proporții mai mari, fiind repartizat pe liniile de croit la gura cămășii și pe guler; pe umeri, pe marginea mânecilor și la poale. Se deosebește și prin calitatea materialului utilizat.

La concurs cămeșoiul a fost prezentat de raioanele Hîncești și Leova.

Evoluția acestui tip de cămașă s-a manifestat prin modificarea gulerului, mânecii, schimbarea lungimii. La cămașa de acest tip apare „spăteala” – pînza care dublează porțiunea din spate. Modificarea gulerului are loc sub influența modei orășenești. În croiul de la sate mîneca era lăsată liber sau era strînsă pe mînă.

O variantă de același tip „tunica” era și cămașa cu „platcă” sau „petic” – termeni cunoscuți pe întreg teritoriul, avînd același înțeles. Cămașa cu petic are gulerul drept sau înalt dublu, mîneca largă sau strînsă pe bentiță, este pînă la genunchi. Se confecționează din pînză de cînepă din trei lați, în pliuri mărunte.

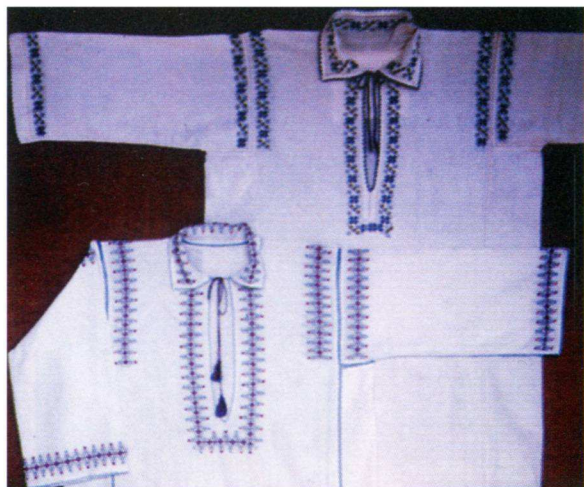
O dată cu pătrunderea pe teritoriul dintre Prut și Nistru a populației ruse și ucrainene (pe la sfîrșitul secolului XIX), a apărut încă o variantă a cămășii de tip tunică – „cosovorotca”. Croiala cămășii este cu platcă, se încheie în partea stîngă.

De-a lungul tăieturii de pe piept se coase o bucată de pînză, numită „manișcă”, care se împodobește cu ornamente împreună cu gulerul, manjetele, poalele și, mai rar, părțile de la spate.

Cămășile bărbătești se confecționau în trecut din pînză de „tort în tort”, cu urzeală „fuior” și băteală „cîlți”. Astfel de cămăși erau îmbrăcate în zilele de lucru. Mai tîrziu au început să se execute din pînză de in sau bumbac, mai fină.

Ornamentele cămășilor bărbătești se execută cu arnici de culoare neagră și maro la nordul Moldovei și cu arici roșu și negru în centrul și sudul Moldovei. Mai tîrziu, o dată cu apariția vopselelor de anilină, cromatica decorului s-a îmbogățit cu alte culori și nuanțe: albastru-deschis, albastru-închis, verde, galben etc. În decorul cămășilor bărbătești predominau stilizările vegetale: „floare de măr”, „frunză de vie” etc.

Cele mai simple ornamente pe cămășile bărbătești sînt „albe”, adică reprezintă un ajur din găurele executate cu ață albă. Se aplicau mai ales pe cămășile de sărbătoare. Găurelele erau, în același timp, și procedeul de bază, cu ajutorul căruia se țineau cămășile și se uneau detaliile între ele. Mîneca – spre exemplu, era prinsă de stani prin găurele „întoarse” (duble), legate două cîte două la mijloc

cu ață albă, sau cu „păianjen” – trei găurele prinse la mijloc și țesute cu acul cu ață albă, imitînd pînza de păianjen. Mîneca se mai prindea de stani cu ajur sau dantelă, executată cu croșeta din ață albă.

Mîneca era lucrată în partea inferioară cu găurele, pe care se cosea „horbotă” sau „ploiță”. Uneori era prinsă pe bentiță în pliuri mici și se încheia în trei nasturi.

La concurs au fost prezentate și cămăși de nuntă (ritualice). Cămașa mirelui se confecționa din pînză de bumbac subțire, numit „bumbăcel” sau din borangic. Tradiția cerea, ca mireasa să confecționeze singură cămașa mirelui, ce se croia cu două săptămîni înainte de nuntă. Atunci cînd se punea foarfecile în pînză mirele trebuia să tragă un foc de armă.

Îțarii, cioarecii, bernevicii, izmenele și meșinii sînt piese de port, care completează costumul bărbătesc. Acestea reprezintă îmbrăcămîntea tradițională pentru bărbați de o mare vechime și simplitate. Dintre toate piesele, îțarii erau cea mai răspîndiți. Se confecționau din pînză de lînă și bumbac, țesută în patru ițe. Cracii uniți prin intermediul unui pătrat de pînză, numai „fund” și erau de lungimea piciorului. Prin îndoitura de sus a cracilor era trecută o stofă pentru fixarea îțarilor pe corp. Se purtau permanent. Meșinii sînt o varietate a îțarilor, confecționați din piei de miel, cu blana pe dos. Se purtau pe timp de iarnă.

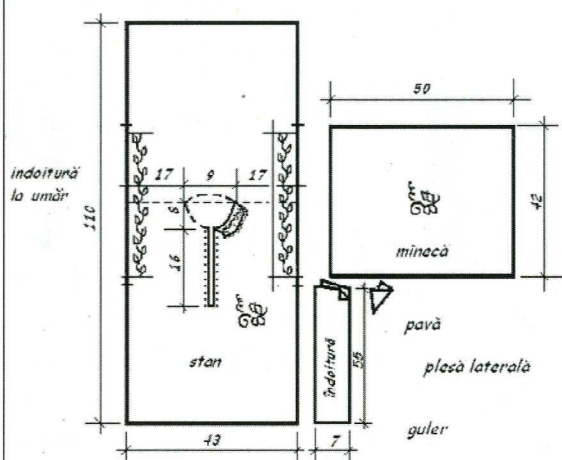
Căciula tradițională este foarte veche, fiind remarcată de specialiști pe Columna lui Traian.

La concurs au fost prezentate două tipuri de acoperămînte pentru căciuli confecționate din pelicele de miel neagre și brumării și pălării de paie cu boruri late.

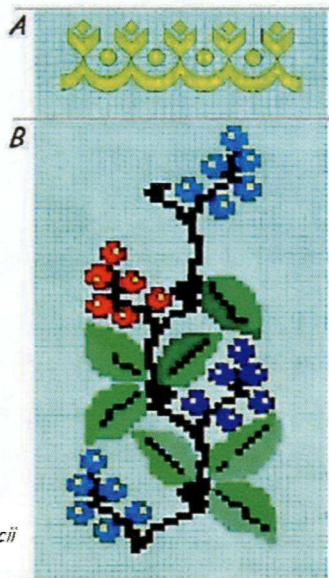

SCHEME DE TIPAR

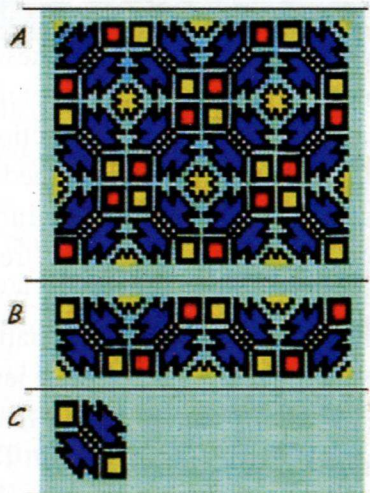
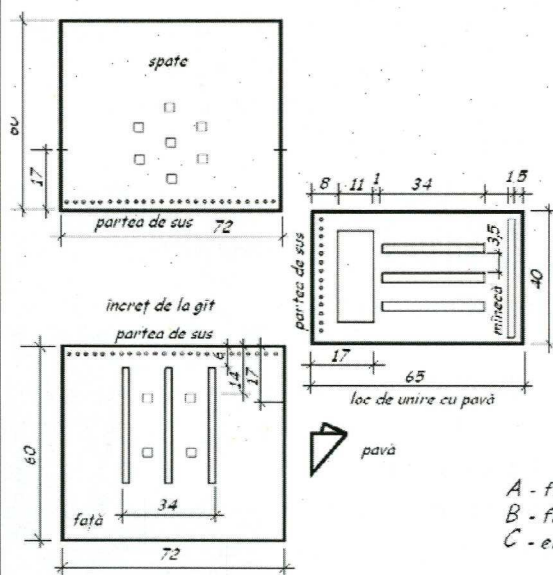
Schema croielii și a repartizării accentelor decorative pe cămașa femeiască de tip tunică

A - fragment de broderie de pe guler, decolteu, marginea mînecii
B - fragment de broderie de pe mîneacă

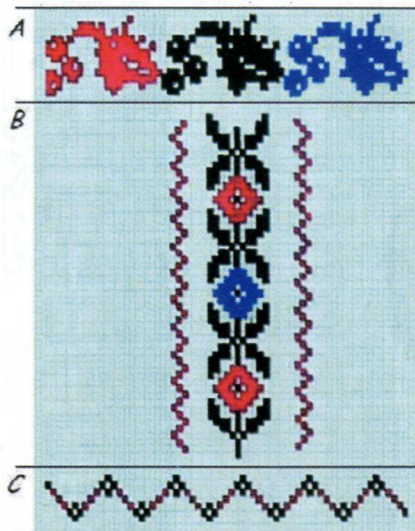
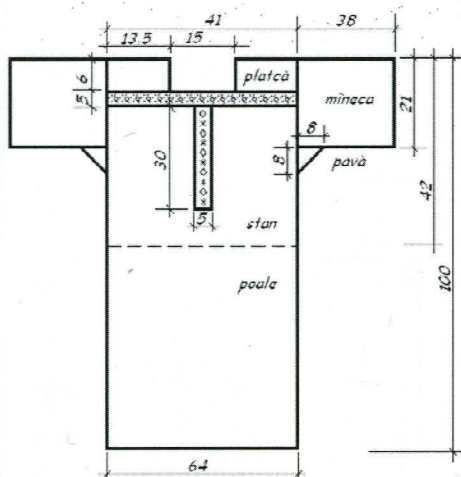

Schema croielii și a repartizării accentelor decorative pe cămașa femeiască de tip tunică

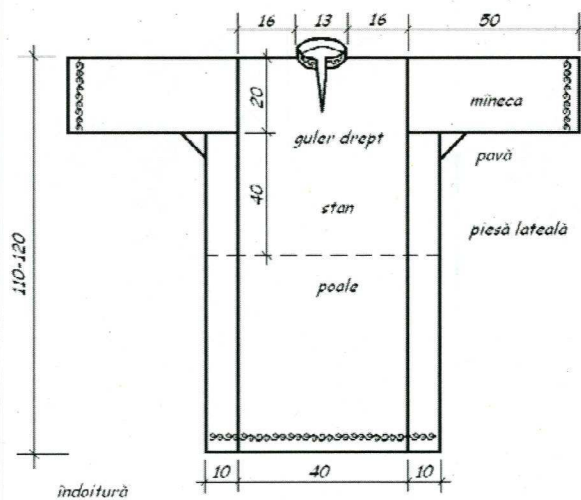
A - fragment de broderie a altîfei
B - fragment de broderie a "rîurilor"
C - element decorativ pe spate și în fața între "rîuri"

*Schema croielii și a repartizării accentelor decorative
pe cămașa națională cu plătă*

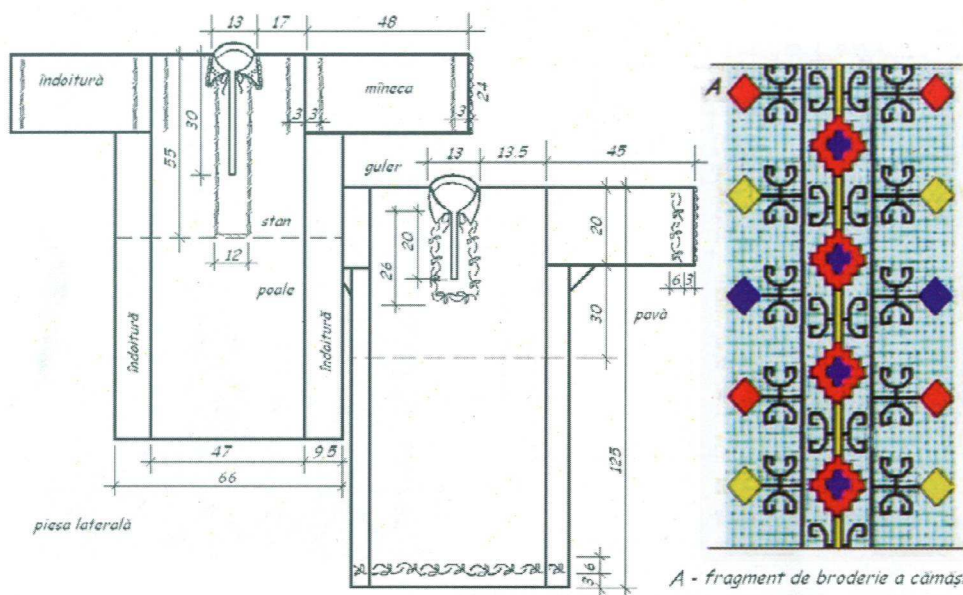
- A - fragment de broderie de pe batîța plăcii
B - fragment de broderie de pe bata verticală din față
C - fragment de broderie de pe partea inferioară a mânecii

*Schema croielii și a repartizării accentelor decorative
pe cămașa femeiască de tip tunică*

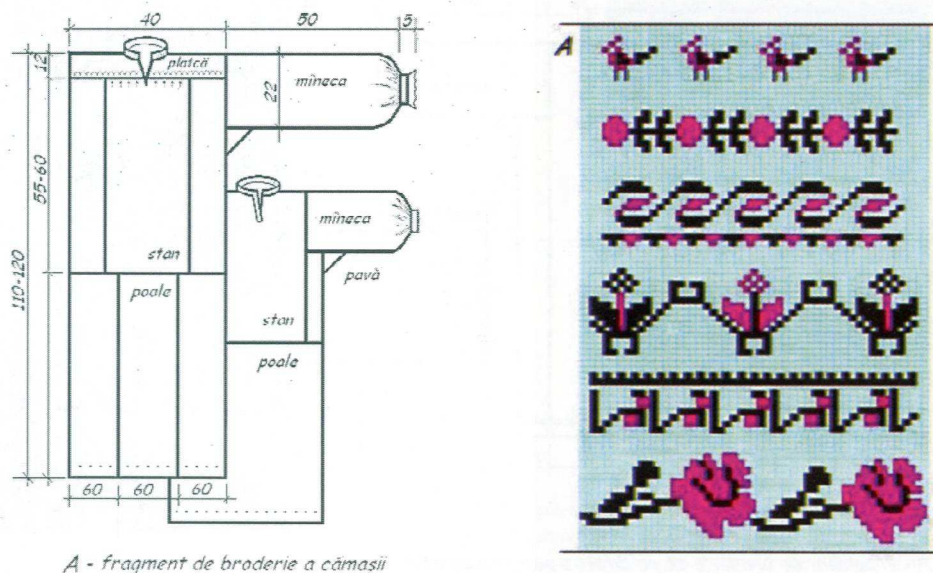

- A - fragment de broderie de pe diferite părți ale cămășii

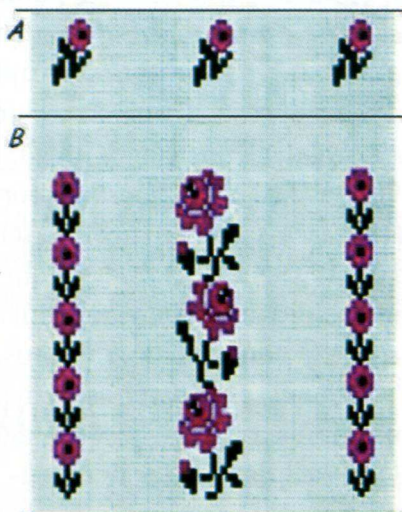
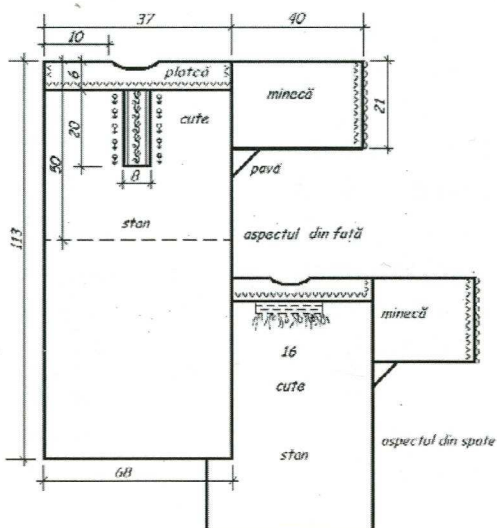
*Schema croielii și a repartizării accentelor decorative
pe cămășile bărbățești de tip tunică*

*Schema croielii și a repartizării accentelor decorative
pe cămașa cu platcă și a celei de tip tunică*

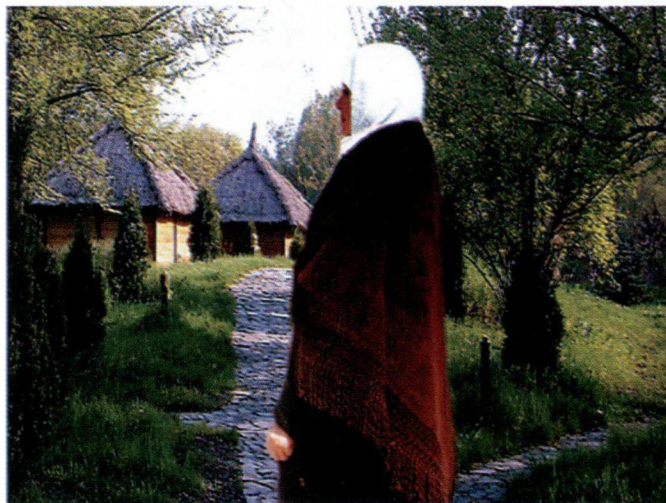
*Schema croielii și a repartizării accentelor decorative
pe cămașa cu platcă*

*A - fragment de broderie a cămășii, de pe marginea mîinecii
B - fragment de broderie a cămășii*

HAIÑELE PENTRU SEZONUL RECE

Hainele groase din lînă sau din blană, purtate atît de femei, cît și de bărbați pe timp de iarnă, completează costumul popular. Pe întreg teritoriul republicii se întîlnesc asemenea piese de port ca sumanul, gluga, cojocul, mantaua, pieptarul, bunda, bundița, cațaveica, zăbunul ș.a.

Sumanul este o haină tradițională a moldoveanului, care se purta în timpul iernii de persoane de ambele sexe. Se confecționa din pînză de lînă bătută în piuă. Procesul de finisare includea sărăduitul și cusutul propriu-zis. Forma și compoziția ornamentală variază de la o

zonă la alta. Sumanele pot avea diferită lungime, pot fi cernite sau lai, simple sau sărăduite.

Gluga este o piesă de port confecționată dintr-o singură lungime de postav alb, cusut în patru ițe. Este purtată de ambele sexe. Persistă ca un atribut al hainelor ciobănești, avînd în ornamentație motive pastorale – „coarne de berbec”, cruce, vrîstă neagră și franjuri la poale.

Mantaua este o piesă de port înrudită cu sumanul, confecționată din aceeași stofă. Mantaua poate avea glugă. E răspîndită mai ales în zona de Nord.

Cațaveica este o piesă de port folosită numai de femei, are o proveniență orașenească, caracteristică de asemenea pentru zona de Nord (Briceni, Edineț, Drochia). Reprezintă o scurtă din stofă industrială, de preferință catifea de culoare închisă – neagră, verde sau maro. De obicei, e pînă la genunchi și largă pe coapse. Se poartă pe timp răcoros.

Zăbunul este o haină asemănătoare cu cațaveică, confecționată din aceleași stoffe croite cu „polcă” și ornamente cu găitan subțire de „tîrg” și cu panglici de culoare neagră. Se decorează cu „înflorituri” și se purta la sărbători atît de femei, cît și de bărbați.

Cojocul este o piesă de port tradițional foarte răspîndită, confecționată din piele de oaie cu lînițele înăuntru. Cojocul are lungimea pînă la genunchi. Se deosebește de la o zonă la alta prin croială și ornamentare. Aceasta depinde de măiestria meșterului și de gustul lui estetic. În acest aspect în Moldova s-a statornicit meseria de cojocar încă din timpurile străvechi. Erau purtate atît de bărbați, cît și de femei.

Pieptarul, bunda, bundița reprezintă un tip de cojoc fără mîneci, descheiat la piept, lung pînă mai jos de talie și adînc răscoit la umăr. Ele puteau fi simple și bogat ornamentate.

Ilicul se confecționa din aceeași stofă ca și pieptarul. Se împodobea cu găitane, nu avea mîneci și se încheia pe piept. Era purtat în sudul republicii în timpul verii.

Încălțămîntea tradițională a moldoveanului au fost opincile, care erau folosite de persoanele de ambele sexe. Se confecționau din piele de vită, capră, porc și se legau de picior cu ațe de lînă neagră din păr de cal răsucit (tors). Opincile se îmbrăcau deasupra obielelor, confecționate din lînă albă, dată de piuă. Femeile purtau și ciorapi îm-

plețiți cu andrelele în motiv ajurat din lînă albă țigaie. Opincile se purtau atît în zilele de lucru, cît și în cele de sărbătoare.

CINGĂTORILE

Cingătorile sînt și ele niște componente obligatorii ale costumului național femeiesc și bărbătesc. Menirea lor constă în fixarea îmbrăcăminteii pe talie.

Din punct de vedere al materialului din care sînt confecționate cingătorile pot fi clasificate în felul următor:

- cingători din lînă;
- cingători din piele.

Mai pot fi clasificate după aspectul decorativ și destinație:

- simple pentru zile de lucru;
- bogat ornamentate pentru sărbători.

Cingătorile femeiești sînt mai bogat ornamentate, cu o variată gamă de motive, executate printr-o tehnică specială.

Ornamentele simple se reduc la linii și vrîste, realizate în timpul țesutului, într-o cromatică specifică.

Cingătorile diferă de la o zonă la alta după decor și după procedeele de realizare a decorului. În unele zone predomină motivele din ițături, în altele - ornamente realizate prin alesături cu mîna. În diferite zone există diferiți termeni pentru denumirea lor: chimir, curea, brîu, bîrneț. De obicei, chimirele și curelele se confecționau din piele, iar brîiele și brînețele (betelele) – din lînă.

Chimirul este o piesă de port popular bărbătesc, confecționată din piele, avînd buzunare, care serveau în loc de pungă. Era frumos ornamentat cu motive geometrice multicolore.

Cureaua se confecționa, de asemenea, din piele și era purtată de bărbați la muncile grele. Piesă de port a tăietorilor de păduri, plutașilor, ciobanilor etc.

Brîiele și brînețele, inițial, erau confecționate din lînă de culori naturale: albă, neagră, brumărie, iar mai tîrziu din lînă vopsită cu coloranți vegetali, apoi cu coloranți chimici. Se țeseau în două sau patru ițe, cu vrîste orizontale, realizate în procesul urzitului. Combinația culorilor pe cingătorile bătrînești era simplă – alb cu negru, brumăriu, apoi folosindu-se policromia: roșu, albastru, galben etc. Brîiele, spre deosebire de brînețe, sînt mai late și mai scurte. Brînețele pot ajunge lungimea de trei metri, avînd lățimea de pînă la 5 cm. Au

un pronunțat rol decorativ. Se țeseau din lînă de oaie cu ornamente realizate în ițături, încadrate în vrîstuțe și zimțișori pe margini. Cele mai frecvente motive, întîlnite pe brînețe, sînt: romburile, zigzagurile, cîrligile, „prescura”, „ochiul”, crucea etc.

Există o deosebire între brîiele femeiești și cele bărbătești. Cele bărbătești sînt mai late și mai lungi (peste 2 metri), fiind confecționate din lînă de oaie în patru ițe cu vrîste orizontale sau verticale. La decorarea lor se foloseau culorile: roșu, alb, negru, verde și galben, la capete cu franjuri. Se poartă peste cămașă. Uneori se fixează cu brînețe și curele.

Brîul femeiesc avea diverse caractere ornamentale, în dependență de destinație și vîrsta femeii, care îl purta. Ornamentul și-i de cromatica brîului repetau adeseori decorul și cromatica catrinței. Spre exemplu, în sudul republicii se poartă brîul confecționat din lînă și culoare roșie, cu grupe de vrîste verticale „în brăduți”, ridicate cu spetează. Brîiele de sărbătoare se năvădesc cu motive geometrice, cu vrîstele din urzeală sau se țes în două ițe cu vrîste și alesături din bumbac și fir metalic, într-o cromatică mai sobră.

ACCESORIILE

Din accesoriiile folosite în folclorul popular moldovenesc cele mai răspîndite sînt traista și desaga.

Traista este unul dintre elementele care completează costumul național. A luat naștere ca mijloc de transportare a produselor, obiectelor de uz casnic, lucrurilor personale. Era folosit atît de bărbați, cît și de copii și femei.

Traista se confecționa din lînă de culori naturale. Inițial se țesea în acest scop din lînă vopsită în culorile: galben, roșu-aprins, vișiniu etc. Traista se țesea

vărgată sau cadrilată în vrîste late multicolore. Traistele au și ele deosebiri zonale după factură, colorit și decor. Există traiste cu vrîste ridicate cu spetează „în bobițe”, fiind bătute la țesut cu pieptenele de lemn pentru covoare. Se țeseau cu vrîste mărunte și „ghemuțe”. Baiera era împletită în trei ițe din lînă galbenă, verde și mov. Traistele din lînă neagră erau ornamente cu vrîste grupate cîte trei, culorile dominante fiind portocaliu, alb, roșu. Se întîlnesc și traiste țesute la 4-5 ițe, printr-un procedeu numit „năvădătură”, țesătura purtînd numele de

„pichere”. Se ornamează în procesul țesutului. Urzeala este de bumbac, iar băteala - de lână. Baiera se răsuțește în șase ațe de lână în ton cu băteala.

Traista de mire, țesută de mireasă, este un atribut al costumului de nuntă. Dacă este țesută în două culori, baiera se face din lână de ambele culori, fiind ornameată cu alesături de mînă. La colțurile de jos trăistuța mirelui are canafi de aceeași culoare.

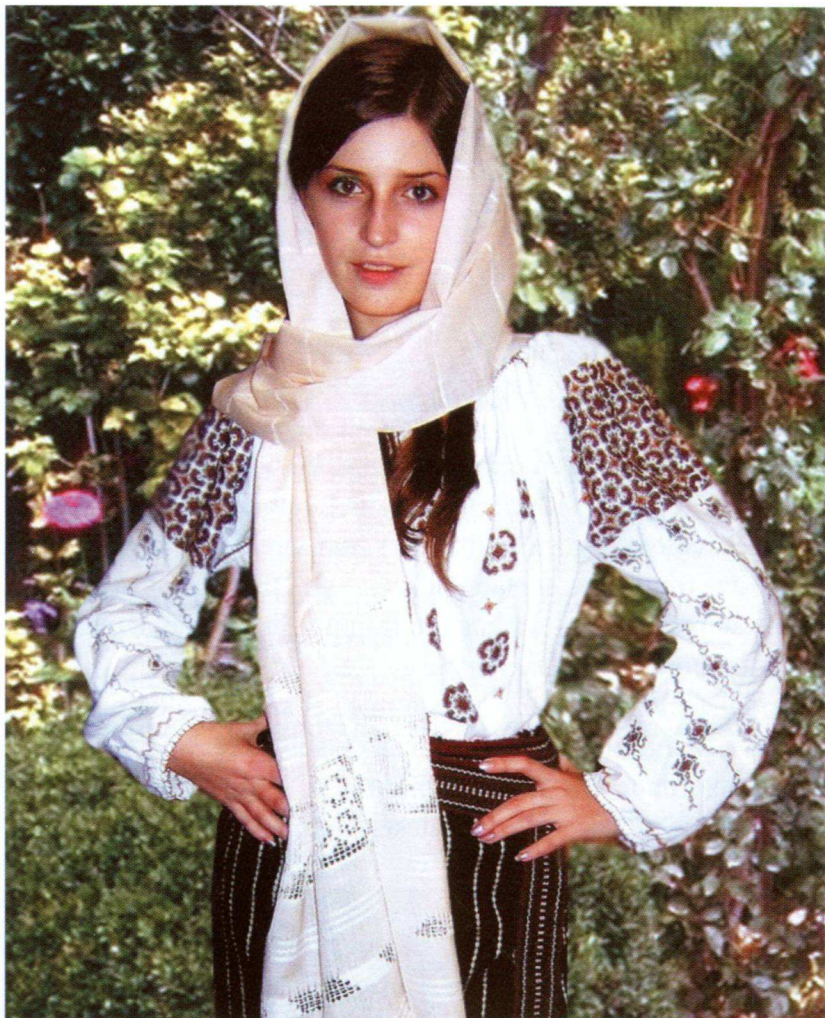
Desaga este o varietate specifică a traistei, care reprezintă doi saci executați dintr-o singură bucată de țesătură îndoită la capete și cusută pe margini. Desaga se confecționează din lână laie (gri), cu vrîste roșii, galbene, albastre și verzi. Marginea se ornamează cu ajur din lână roșie. Partea care unește desagii și se trece peste umăr se numește „balți”.

La concurs au fost prezentate traiste din Rădenii Vechi (Ungheni), Gorjeuți (Briceni), Negrea (Hîncești), Cîrpești (Cantemir), Bălăurești (Nisporeni).

GĂTELILE CAPULUI

Grija pentru împodobirea capului a constituit întotdeauna preocuparea permanentă a moldovencelor, fiind, în același timp, o manifestare artistică. Gătelile capului au o semnificație deosebită, indicînd vîrsta, starea socială și

apartenența etnică. Portul fetelor și femeilor căsătorite se deosebea esențial. Fetele purtau de obicei capul descoperit, părul lăsat liber sau împletit în cosițe ca semn de castitate. Aranjarea părului urma moda localității respective: două cosițe făcute cozi la ceafă, pieptănătura peste cap cu coc la ceafă cu sau fără cărare, la mijloc, „pieptănătura bătrânească” - părul împletit în cosițe de la urechi așezate roată pe cap etc. La sărbători părul se împodobește cu flori, panglici, uneori coroniță de flori.

La cununie se purta gîță sau părul ondulat despletit pe spate. În seara nunții nănașa lega mireasa cu broboadă („Legatul miresei”), trecînd-o astfel din rîndul fetelor în rîndul nevestelor, care, după o veche tradiție, erau obligate să poarte capul acoperit, semn al supunerii și smereniei. Tradițional femeile își acopereau capul cu ștergare maramă, năframe bogate etc., care diferă de la sat la sat.

La concurs au fost prezentate maramă de boranjic, lînă, cîneapă, bumbac, de

diferite forme și dimensiuni. Cele mai frumoase ștergare de împodobire erau din bumbac țesut în 7-9 ițe și se numeau „pînzături” sau „ștergare de cap”, „prosoape de împodobit”. Ornamentele erau „năvădite” în procesul țesutului. În decor predominau motive geometrice (romburi și zigzaguri).

Ștergarul de cap avea capete vrîstăte din borangic și alesătură de bumbac cu motive vegetale sau vrîște ridicate din bumbac vopsit uneori cu cîte o vrîstă din mărgelile colorate (roșii și albastre). Ștergarele de bumbac se țeseau în două ițe cu spată, fiind ornamentate cu vrîște de „tiriplitic” alb (bumbac mai gros). Capetele ștergarului se terminau cu franjuri din fire de urzeală. Se mai purtau ștergare din borangic, ornamentate cu alesături de mîna din ață albă de mătase. Sub ștergar femeile purtau o batistă mică și subțire, albă pestriță sau neagră - „tulpănaș”, marginile căreia se zăreau de sub ștergar.

În zonele unde era practicat oieritul se întâlneau ștergare din lînă țigaie, ornamentate cu motive vegetale, alese cu mîna pe toată suprafața. O altă varietate a găteliilor de

cap este marama. Maramele de borangic erau executate cu ajur de culoare albă și mărgelile. Maramele se făceau cu franjuri lungi. Un alt procedeu de ornamentare, folosit la împodobirea maramelor, este alesătura cu desen vegetal, dispus pe întreaga suprafață a pieselor. La margini se

făcea un ornament din patru rînduri de flori (cîte patru în fiecare) și trei vrîste înguste la margine. O dată cu dezvoltarea industriei textile, în portul de la sate au apărut broboadele de Cașmir, cu franjuri lungi de mătase, baticurile și șalurile pentru femeile în vîrstă, barizurile colorate pentru nevestele tinere și broboadele înflorate pentru mirese.

Năframele se purtau mai ales la sărbători și cu alte ocazii (nunți, înmormîntări etc.). Capetele năframei se prindeau în brîu, în așa fel, încît colțurile să atîrne pe șolduri, ori se adunau pe piept în partea stîngă. Dimensiunile lor nu depășeau suprafața de 20x70 cm, uneori erau în formă pătrată. Decorul se executa cu strămătură colorată arnici. Era o piesă de port comună pentru bărbați și femei, tineri și bătrîni, fiind folosită la diferite ocazii. Năframa de nuntă era confecționată de mireasă și era un atribut al cununiei. Vorniceilor li se lega la mîină, iar mirele primea trei marama - la pețit, la logodit și la nuntă. Se numeau „năframe de schimb”. Mirele le „schimbă” cu bani.

Năframa, batista, împreună cu inelul simbolizau legămîntul de dragoste, căsătorie. Băsmăluța (năframa miresei) era o semnificație deosebită în diferite zone. La concurs a fost prezentată băsmăluța miresei, executată de Maria Moraru (1927) din satul Jura (Rîbnița), care poate fi descifrată într-un anumit fel. Motivele ornamentale brodate pe băsmăluță marcau etapele vieții miresei și planurile ei de viitor. Găurelele de pe margini simbolizau copilăria fără griji, în rîndul al doilea se brodează cruciulițe roșii, care simbolizează maturitatea fetei, în al treilea rînd se broda o coroniță de flori multicolore cu frunze verzi, ceea ce înseamnă gătînța fetei de măritiș. Culoarele fetei sînt semnificative: cele galbene simbolizează despărțirea de casa părintească, de frați și de surori, cele roșii – dragoste pentru viitorul soț, cele albastre – feminitatea și fidelitatea, cele portocalii – doleanța de a avea un viitor bun și îmbelșugat, copii sănătoși. O singură floare albă simbolizează ziua nunții, unică pentru toată viața. În centrul băsmăluței se brodau fructe - după numărul de copii pe care și-l dorea mireasa: un măr sau o pară - un copil, două cireșe - doi copii, un strugure de poamă – mulți copii. Dacă mireasa nu-și dorea copii, atunci evita culoarea portocalie, iar în centru broda o floare mare albă: în ziua nunții a înflorit, dar rod n-a dat). Dacă fata e mezină sau unica la părinți, în broderie lipsesc florile galbene, ceea ce înseamnă că va rămîne să trăiască în casa părintească. Băsmăluța miresei îi comunică mirelui planurile sale pe viitor.

Băsmăluța mirelui avea și ea semnificația ei. Ornamentele brodate cu verde și roșu simbolizau belșugul, liniștea sufletească și dragostea în familie.

PODOABE ȘI BIJUTERII TRADIȚIONALE

Podoabele și bijuteriile purtate de săteni sînt un element de împodobire, care se include organic în fenomenul costumului național. După locul lor în ansamblul costumului și structura lor morfologică acestea se împart în cîteva categorii - pentru cap, gît, piept, mijloc.

Meșteșugul podoabelor și bijuteriilor rurale ține de arta decorativă aplicată, care s-a bucurat totdeauna de o aleasă prețuire în Moldova. Din această categorie remarcăm: ghirlandele, colierele, pandantivele, agrafele. Colierele sînt extrem de variate – din metal (sub formă de fire, plăcuțe, monede), din mărgele (de ceramică, sticlă, piatră, os, melușori, lemn, sîmburi etc). Colierele confecționate din monede vechi sau noi au fost cele mai răspîndite. De obicei, acestea erau denumite salbe. Mărțișoarele rurale au influențat chiar artizanatul orășenesc și industria bijuteriilor populare. Mărțișoarele sînt asemănătoare după structura lor cu pandantivele, însă diferă după funcțiile lor.

PORT POPULAR ÎN ZONA TRANSNISTREANĂ

Un specific deosebit îl are costumul din aceeași zonă, mai ales cel de prin părțile Camencii.

Costumul femeiesc este alcătuit din cămașă, „sara-fan” și catrință. Cămașa femeiască e confecționată din pînză de bumbac pînă la talie și din pînză de tort de bumbac mai jos de talie.

Croiala e de tip reglan, gulerul îngust, la fel ca mî-neca, e brodat cu „iepurași” și ornament foarte mărunt, executat cu ață de culoare roșie și neagră. Culoarea roșie simbolizează viața, iar cea neagră – pămîntul.

Sarafanul este o piesă de port specifică acestei zone și

se confecționează din 5-7 m de stofă industrială monocromă, de preferință de culori întunecate – maro, albastru, gri etc. E ajustat de talie cu un brâu, larg în poale, împodobit în partea inferioară cu două-trei rînduri de panglici de catifea, de culoare neagră. E încrêțit la umeri, și în talie, tăietura din față ajunge pînă în dreptul pieptului. Coroana se confecționează din panglici de hîrtie de diferite culori învelite pe bețișoare și fixate cu sîrmă. Se împodobește cu mărgelile de sticlă. Fetele (miresele în special), purtau brîie late de culoare roșie, tivite pe margini cu panglici de culoare verde sau albastră. La gît fetele purtau mărgelile mărunte – „sorocovci”. Pe timp răcoros se purta o „scurteică” din postav gros cu căptușeală din vată, fără guler, ornamentată de jur-împrejur în partea inferioară cu panglici de catifea neagră, late de circa 10 cm.

COSTUMUL BULGAR ȘI GĂGĂUZ DIN ZONA DE SUD

La concurs au fost prezentate și piese de port de origine bulgară și găgăuză.

Rochia de mireasă bulgară are două variante: cea de vară și cea de iarnă. Rochia de vară se confecționează din stofă de poplin de culoare mov cu mîneci lungi. Se poartă cu șorț de culoarea portocalie, tivit cu dantelă albă. Capul e împodobit cu o ghirlandă de flori, gîtul – cu un „gherghef” din dantele. Pe mîini mireasa poartă brățări, în mînă ține o batistă bogat ornamentată. În ajunul nunții mireasa îmbracă o rochie de culoare albastră-deschis, șorț, capul și cosițele și le împodobește cu un

fel de podoabă argintie „spebarna chitică”. Mai îmbracă și un bariz de culoarea galbenă, iar pe mâini își pune brățări, numite „grimni”. Rochia de iarnă se confecționează din stofe țesute de culoare roșie cu carouri albe. Cămașa albă cu marginea de jos brodată este ceva mai lungă, iar pe rochie se aplică un șorț verde, tivit cu dantele. Haina de deasupra reprezintă o scurtă de lână (aba), lucrată pe margini cu catifea. Pe cap se pune o broboadă, iar pe broboadă – o coroniță și alte podoabe. Încălțăminte este confecționată în condiții casnice. La gît se îmbracă mărgele și o podoabă aurită, transmisă din generație în generație. În cosițe se leagă fundițe din panglici multicolore.

Costumul mirelui se compune din haină, pantaloni, jiletă și cămașă de in cu guler înalt. În partea stîngă mirele își fixează o floare, iar peste haină este legat în cruce cu două prosoape bogat ornamentate. Pe cap poartă pălărie.

La bulgari există o diferențiere între piesele de port în dependență de sezon, mai ales pentru fete. În timp de vară fetele îmbracă rochii de țesătură de casă cu mâneci scurte, o pestelcă de lână de culoare verde, pe cap – o broboadă, în picioare – ciupici; sau rochie albă, șorț de atlas alb, broboadă (bariz), iar în cosițe panglici. Toamna fetele îmbracă rochie de lână din țesătură de casă, șorț din lână de culoare albastră, tivit cu dantelă, brîu brodat cu cataramă. Pe cap – o broboadă neagră și diferite podoabe.

Principalele piese ale costumului găgăuz sînt: cămașa, pantalonii, pălăria, jiletca. Cămașa este confecționată din pînză de casă (bezi). Croiala e de tipul „tunică” cu platcă din doi lați de pînză. Se încheie dinainte ori într-o parte, are gulerul drept, îngust, mîneca dreaptă se termină cu manșetă.

Pantalonii (demi-don) sînt confecționați din postav de lână țesut în condiții casnice. Un accesoriu al pantalonilor este „jiletca”. Pe timp rece bărbații poartă căciulă din blană de miel („callak”), iar vara o pălărie („parallia”).

Încălțămîntea bărbătească tradițională se confecționează din piele de porc și se numește „ciarik” – o varietate de opinci care se folosește cu obiele din pînză de casă („sagi”) și cu un șiret îngust de piele.

Costumul găgăuz femeiesc constă din cămașă, sarafan, pestelcă și broboadă. Sarafanul se confecționează din postav de lână țesut în condiții de casă. Pestelca este un accesoriu al costumului femeiesc. La fel se confecționează din stofa de casă de culoare întunecată („ciucman”).

În zilele de lucru se poartă o broboadă din bumbac de culoare neagră – „cember”. Încălțămîntea constă din ciupici confecționați din postav gros sau sînt împlețiți din tort de lână – „terlic”.

Costumul de sărbătoare constă din rochie, pestelcă și două broboade. Rochia se confecționează din stofă de casă și se împodobește cu dantele, nasturi. Are gulerul drept, mîneca îngustă, încrețită la umăr, se termină cu manșete. Se încheie dinainte.

Pestelca de sărbătoare se confecționează din material subțire (rebs), în partea de jos se împodobește cu panglici și dantele.

GLOSAR

1. **Alțița** – partea superioară a mânecii de la umărul unei ii ornamentate cu cusături.
2. **Arnici** – ață de bumbac vopsită.
3. **Brățări** – manșetele mânecii (popular).
4. **Brîneț** – cingătoare (îngustă și lungă) cu care se încing femeile peste catrință.
5. **Borangic** – fir obținut din gogoșa viermelui de mătase; țesătură făcută din acest fir.
6. **Brezărau** – ață care încrețește cămașa la gât.
7. **Cheiță** – cusătură cu ajutorul căreia se unesc detaliile croiului între ele.
8. **Cioareci** – pantaloni bărbătești, confecționați din dimie albă.
9. **Ciupag** – motiv ornamental în formă de trapez: pe piept, sub guler, la cămașă.
10. **Fluturi** – plăci metalice multicolore, care servesc pentru împodobirea vestimentației, paielele sînt niște „fluturi” de dimensiuni mai mici.
11. **Încreț** – cîmp ornamental situat sub alțiță.
12. **Năframă** – „bucată de țesătură de in, de bumbac, de borangic etc, tivită pe margini, cu care femeile își acoperă capul.
13. **Năvădeală** – un procedeu utilizat în țesătorie, pentru introducerea firelor urzelii în ițe și în spată.
14. **Paietă** – placă mică subțire și lucioasă (de metal, sticlă), aplicată pe haine în scop decorativ.
15. **Pavă** – bucată pătrată de pînză cu latura de 4-5 cm, care se introduce sub braț pentru libertatea mișcărilor.
16. **Platcă** – fișie îngustă de material în partea de sus a unei piese vestimentare (cămașă, rochie, bluză), croită separat, de care se prinde gulerul.
17. **Pui** – motiv ornamental.
18. **Rîuri** – motive ornamentale, distribuite în partea inferioară a mânecii sau pe piept, formînd dungii verticale oblice.
19. **Strămătură** – tort de lînă vopsit.
20. **Șabac** – tehnică de broderie, care se realizează pe baza unor fire scoase din pînză.
21. **Triplac** – ață groasă de bumbac.
22. **Vîlnic** – fustă de țesătură de lînă plisată sau încrețită.
23. **Vrîste** – dungii.

BIBLIOGRAFIE

1. Nicolae Dunăre. „Broderia populară românească”. Editura „Meridiane”, 1985.
2. Dimitrie Cantemir. „Descrierea Moldovei”, cap. XVII „Despre moravurile moldovenilor”. Editura „Minerva”, București, 1976.
3. Ion Ciubotaru, Silvia Ciubotaru. „Ornamente populare tradiționale, țesături”. Comitetul județean de cultură și educație socialistă, Botoșani, 1982.
4. Elna Florescu. „Portul popular din zona Neamț”. Editura „La întreprinderea poligrafică”. Iași, 1973.
5. Mircea Malița, Tancred Bănășanu. „Din tezaurul portului popular tradițional”. Ed. . „Turism”, 1977.
6. М. Н. Мерцалова. „Поэзия народного костюма”, изд. „Молодая гвардия”, 1988.
7. Т. А. Николаева. „Украинская народная одежда”, Киев, изд. „Наукова-думка”, 1987.
8. Е. А. Постолаки. „Молдавское народное ткачество”, Кишинев, „Штиинца”, 1987.
9. В. С. Зеленчук. „Молдавский национальный костюм”, Кишинев, изд. „Тимпул”, 1985.
10. Emilia Pavel. „Portul popular moldovenesc”. Ed. „Junimea”, Iași, 1976.
11. Paul Petrescu. „Arta populară românească”. Ed. „Meridiane”, Iași, 1981.
12. Aurelia Doagă. „Ii și camașe românești”. Ed. tehnică, București.
13. Silvia Ciubotaru, Ion Ciubotaru. „Ornamente populare tradiționale din Moldova”. Caietele arhivei de Toledor, VII, Iași, 1988.
14. Arta populară românească. Editura Academiei Republicii.
15. Dicționarul limbii române.
16. Dicționar de artă populară românească. Editura științifică și enciclopedică, București, 1985.

CUPRINSUL

Argument.	6
Preambul.	8
Costumul popular.	11
Ornamentica costumului național și decorul ornamental.	14
Coloritul costumului național.	16
Cromatică broderiilor de pe costumele naționale.	18
Tehnica executării ornamentului.	20
Costumul femeiesc.	23
Cămașa femeiască.	23
Catrința.	27
Alte piese de port național.	29
Costumul bărbătesc.	30
Scheme de tipar.	34
Hainele pentru sezonul rece.	37
Cingătorile.	39
Accesoriile.	41
Gătelile capului.	42
Podoabe și bijuterii tradiționale.	45
Portul popular din zona Transnistreană:	
satele Podoima și Podoimița.	45
Costumul bulgar și găgăuz din zona de Sud.	46
Glosar.	49
Bibliografie.	50

